

PROLIFERACE JADERNÝCH A RAKETOVÝCH ZBRANÍ V KONTEXTU SEVEROKOREJSKÉ PROBLEMATIKY

Případy asijských států

PROLIFERATION OF NUCLEAR WEAPONS AND NUCLEAR ROCKET CARRIERS IN THE CONTEXT NORTH KOREA PROBLEMATICS

Examples of Asian States

Ladislav Kulhánek^a

Abstrakt

Studie analyzuje dopady a hledá spojitosti mezi severokorejským zbrojením a vybranými spřátelenými státy v obchodní rovině, která je hodnocena v kontextu ekonomiky, technologií, politické situace, mocenských otázek a bezpečnosti. Analyzovaní aktéři jsou závislí i přes silné motivační tendence a vložené prostředky do raketového i jaderného programu na zahraniční pomoci, zvláště té severokorejské.

Abstract

The study analyses the implications and seeks linkages between North Korea's weaponization and selected allied states on the commercial level, which is assessed in the context of economics, technology, political situation, power issues and security. The actors analysed are dependent on foreign aid, particularly North Korean aid, despite the strong motivational tendencies and the resources invested in both missile and nuclear programmes.

Klíčová slova

Stát; obchod; jaderný program; balistická raketa; technologie.

Keywords

State; Trade; Nuclear Program; Ballistic Missile; Technology.

^a Security expert. Czech Republic. Email: lada.kulhanek@seznam.cz. Researcher ID: N-1025-2017.

Úvod

Severní Korea disponuje rozvinutým zbrojním průmyslem, silný rozmach zaznamenal zvláště raketový a jaderný program. První severokorejský jaderný experiment z roku 2006 posunul diskuzi na mezinárodní scéně ohledně šíření jaderných a raketových zbraní do zemí třetího světa na novou úroveň. Severokorejský podíl na proliferaci těchto zbraní k státům úměrně souvisí s politickou, bezpečnostní a primárně ekonomickou otázkou. Obchodní principy řešící poptávku po materiálních, technologických a lidských zdrojích a z nich plynoucí příjmy Severokorejců náleží do primární skupiny faktorů, které ovlivňují kooperace mezi aktéry v raketových a jaderných otázkách.

Tato stať analyzuje vliv severokorejského jaderného a raketového zbrojení na proliferaci jaderných zbraní a jejich raketových nosičů mezi asijské státy. Pro potřeby komparační analýzy byli vybráni aktéři, kteří jaderný program sami rozvinuli, anebo se snažili spolupracovat na raketovém i jaderném programu se Severní Koreou: tedy Pákistán, Írán, Sýrie, Myanmar i okrajově Irák. Exportované severokorejské zbraně, technologie a vědecká obec jsou pro tyto aktéry cenným artiklem, ale lze na ně pohlížet jako na faktor i příčinu rozvoje zbrojních programů asijských států s mocenskými ambicemi a narušení zbrojní rovnováhy mezi nimi, a to v kontextu vnějších i vnitřních vlivů. Jako klíčové rizikové faktory se v těchto případech ukazují průmyslová úroveň, finanční sektor, politická scéna i motivace.

ZDROJE A METODOLOGIE

Studie se snaží poukázat na faktory, které mají potenciál narušit rizikové zbrojní programy vybraných asijských států a spolupráci se Severní Koreou, proto aktéry staví vůči sobě ve schopnostech zajistit si technologie, vědeckou sílu a finanční zdroje pro případnou výstavbu zbrojních programů v ohledu politické situace a vlastních motivací.

Základní hypotetická myšlenka zní: Do jaké míry limitují spolupráci na jaderných a raketových programech mezi Severní Koreou a selektovanými aktéry ekonomické potřeby, průmyslová úroveň, motivace a oponenti? Který z těchto atributů má rozhodující význam?

Severokorejský vliv na rozvoj jaderných a raketových arzenálů ambiciózních aktérů je pro autory z dlouhodobého hlediska atraktivní problematika. Do centra zájmu se především dostávají kooperace mezi severokorejskými elitami a jednotlivými vládními režimy, ale komparace faktorů ovlivňujících spolupráci mezi těmito asijskými aktéry jsou v analýzách roztržštěné. Studium širokého spektra dostupných informačních zdrojů komplikuje věrohodnost informací, které agentury mnohdy těžko ověřují z nezávislých zdrojů.

Analytik Young Benjamin připomíná odklon Severní Koreje v poslední dekádě od podpory nestátních skupin (až na několik výjimek, jakou je Hizballáh).¹ Odborník na Severní Koreu a terorismus Hess Ashley uvádí, že i přes lákadla kupců existují důvody zabraňující severokorejským elitám prodej zbraní hromadného ničení.² Lze konstatovat, že aktérům tohoto typu se z dlouhodobého hlediska vyplatí prodej komponentů (než kompletních systémů) a udržitelná spolupráce s vládními režimy, ale i nestátními aktéry.

Tato práce je napsána historickou metodou, objasňuje vývoj významu Severní Koreje v proliferační jaderných zbraní a balistických raket na případech asijských klientů od osmdesátých let až do současnosti. Ukazuje, jak se mění kvantitativní i kvalitativní průběh tohoto kontroverzního fenoménu. Dobře patrné v průběhu sledovaného úseku jsou markantní rozdíly v ekonomickém sektoru, kdy velmoci přijímají za své služby především finanční platby, ale Severokorejci ochotně přistupují i na výměnný obchod: zbraně, technologie a případně služby za komodity.

První dvě kapitoly zkoumající obchodní výměnu v oblasti vojenství mezi Severní Koreou a jejími klienty vychází z tvrzení, že vývoj a výroba jaderných zbraní i jejich nosičů vyžadují enormní investice i v 21. století. Podmínkou proliferační zbraní tzv. formy nejvyššího zabíjení a jejich nosičů je tedy poptávka rozvojové země po technologiích, materiálním zabezpečení a lidských zdrojích. Plnění těchto potřeb výrazně působí na politickou scénu, která je původcem rezolucí jako základního mezinárodního blokačního mechanismu proliferační.

Z mnohých děl lze zmínit inspirativní vědecký soubor *Facets of the North Korea Conflict* od kolektivu autorů, kteří se důkladně věnují v ohledu severokorejské problematiky diplomacii, sankcím a postavením jednotlivých mocností.³ Konceptně se analýza inspiruje i modely uvedenými v citované práci Scotta Douglase Sagana, tedy vnitropolitický, bezpečnostní a normativní.⁴ Silným impulsem pro budování spolupráce na jaderných a raketových programech totiž jsou bezpečnostní motivace, které plynou z indikátorů propaganda a skutečná hrozba.

¹ YOUNG, Benjamin. A Revolutionary State: North Korea's Support of Non-State Actors, Past Policies and Future Issues. Korea Economic Institute of America [online]. Washington, 2017, 11 s. [cit. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://bit.ly/3hFkYUb>.

² HESS, Ashley. Why North Korea Won't Give the Worst Wmd to Terrorists. The Journal of East Asian Affairs [online]. 2017, s. 91-131 [cit. 2021-05-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3ftk9vb>.

³ HILPERT, Günther Hanns; MEIER, Oliver et al. Facets of the North Korea Conflict: Actors, Problems and Europe's Interests. Stiftung Wissenschaft und Politik [online]. Berlín, 2018, 85 s. [cit. 2021-05-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3wmM8mT>.

⁴ SAGAN, Douglas Scott. Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb. International Security [online]. 1996-1997, s. 54-86 [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2539273?seq=1>.

EXPORT KOMPONENTŮ PRO JADERNÝ A RAKETOVÝ PROGRAM JAKO ZDROJ FINANČÍ

Geneze proliferace zbraní hromadného ničení a jejich nosičů spočívá v obchodní spolupráci, která vzniká dle obecné definice z celé řady důvodů, ale v případě severokorejské elity vychází kladný postoj k obchodu s rizikovými technologiemi, komponenty a technikou z toho, že se tyto položky řadí k důležitým zdrojům státních příjmů.⁵ Nejlukrativnější zdroje příjmů severokorejské moci a pevné obchodní vazby s klienty vytváří kromě vojenství prodej nerostného bohatství (kovy vzácných zemin, grafit, molybden, uhlí a písek), naopak zemní plyn a zvláště ropa platí za importované komodity.

V transakcích mezi rozvojovými zeměmi a KLDK jsou klíčovými ukazateli intenzita spolupráce a platební schopnost klienta. Konstantní a velmi intenzivní obchodní spolupráci udržuje KLDK s Íránem, vztahové relevance lze vyjádřit pořadovou 4. až 5. příčkou, což z mnoha aspektů mimo jiné potvrzuje v literatuře neuváděné čestné místo pro íránské generály na hlavní tribuně při severokorejských vojenských přehlídkách.⁶ Jejich vazby zmiňuje jaderný vědec Siegfried Hecker ve spolupráci s Williamem Liou, kteří ve svém díle datují severokorejskou pomoc Teheránu s rozvojem raketového programu již do období irácko-íránské války.⁷ Írán potřeboval zbraně a hardware, na oplátku mohl nabídnout ropu i finance, které naopak potřebovala Severní Korea.⁸ Na této bázi funguje spolupráce do současnosti, ale stává se přítěží v obchodování s velmocemi. Teherán se např. nedohodl s Pekingem na výměnném obchodu ropy za stíhací letadla J-10 Chengdu.⁹ Směnný obchod zbraní za naturálie vyhovuje i Myanmaru.¹⁰ Problémům s financováním čelily například nákupy radioaktivních izotopů z Thajska nebo Malajsie, uzavřené projekty s Ruskou federací dokonce uvízly na mrtvém bodě. Na základě kontroverzní dohody z roku

⁵ BECHTOL, E. Bruce. North Korean Military Proliferation in the Middle East and Africa: Enabling Violence and Instability. Kentucky, 2018, 274 s. ISBN 978-0813175881.

⁶ North Korea 2013 Military & Civilian Parade. YouTube [online]. 2013 [cit. 2019-09-16]. Dostupné z: <https://m.youtube.com/watch?v=Pk1hQCNwtrU>.

⁷ HECKER, Siegfried; LIOU, William. Dangerous Dealings: North Korea's Nuclear Capabilities and the Threat of Export to Iran. Arms Control Today [online]. 2007, č. 37 [cit. 2019-08-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/2KQqoun>.

⁸ SCHOEN, E. Douglas; KAYLAN, Melik. Why North Korea and Iran make nearly perfect partners. Business Insider [online]. 2015 [cit. 2019-09-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/33hxgYj>; American Coalition Against Nuclear Iran. Iran & North Korea - Nuclear Proliferation Partners. UNITED AGAINST NUCLEAR IRAN [online]. 2008-2019 [cit. 2019-09-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/35kgZFe>.

⁹ IDDON, Paul. Iran's Air Force Still Not Likely To Acquire New Fighters Anytime Soon. Forbes [online]. 2021 [cit. 2021-05-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/2RyTDIT>.

¹⁰ AHN, S. Mun. The North Korea-Myanmar relationship: A historical perspective. Bulletin of the Atomic Scientists [online]. 2010, č. 3, s. 31 [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: <https://bit.ly/3pcs4AS>; HTET, N. Khun. Myanmar-North Korea Relations are Primarily a Contest between Myanmar's Civilian Government and Its Military. Asia Pacific Bulletin [online]. 2019, č. 458, s. 1-2 [cit. 2020-11-02]. Dostupné z: <https://bit.ly/3p84eX6>.

2007 mělo Rusko zajistit výstavbu nukleárního vědeckého centra mimo jiné s lehkovodním reaktorem o výkonu 10 MW, laboratořemi, systémem údržby a zpracováním jaderného odpadu.¹¹ Na ruské straně však panovaly pochybnosti, jelikož myanmarští představitelé trvali na výměnném obchodu za potraviny a suroviny. Spekuluje se například o nabídkách uranu, země disponuje i ložisky dalších surovin, ale těžbu nerostného bohatství zpomalovala slabá infrastruktura.¹² Surovinová základna tak mohla utužit obchodní vazby na pchjongjangskou elitu, které Myanmar udržuje, vykazaly vzestupné tendence po utlumení obchodu mezi KLDK a Pákistánem.¹³ Nedostatečná infrastruktura a průmysl bez patřičných technologií a zařízení řadí k ideálním obchodním partnerům i Sýrii.¹⁴

Ačkoli syrské motivy k vyzbrojování v posledním desetiletí nabyly na významu, občanskou válkou značně oslabená ekonomika zařadila i Damašek mezi problémové klienty. Syrské elity spoléhají na blízké spojence s vlastními ekonomickými problémy.¹⁵ Přátelský Teherán vykazuje i přes četné komplikace snahu o udržitelnou vojenskou přítomnost, politickou podporu a hospodářské investice v Sýrii.¹⁶ V těchto případech financování jaderných a raketových programů se ukazuje vliv armády na chod státu jako klíčový. I v Myanmaru si armáda udržuje stále silnou pozici, kontroluje finance státu a může využívat i zdroje z projektů nastolených civilní vládou.¹⁷ Postavení armády v ekonomické sféře země je klíčovým i společným fenoménem analyzovaných aktérů.

Nedostatek finančních prostředků trápí od svého vzniku i silně militarizovaný Pákistán, který se ale těšil finanční pomoci od Saúdů. Islámábád se nicméně nacházel v pozici příjemce i exportéra, jelikož se zasloužil o rozvoj programu na obohacování uranu v KLDK, která na oplátku pomohla islámské zemi s rozvojem raketových nosičů na kapalné pohonné látky.¹⁸ Obchod s konvenční vyzbrojí od sedmdesátých let a součástmi

¹¹ Russia and Burma in nuclear deal. BBC [online]. 2007 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6658713.stm>.

¹² KHLOPKOV, Anton; KONUKHOV, Dmitry. Russia, Myanmar and Nuclear Technologies. Center for Energy and Security Studies [online]. Moskva, 2011, s. 1-2, 4 [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: <http://ceness-russia.org/data/doc/MyanmarENG.pdf>.

¹³ AHN, ref. 10, s. 31; HTET, ref. 10, s. 1-2

¹⁴ ALBRIGHT, David; BRANNAN, Paul; KELLEY, Robert; STRICKER, S. Andrea. Burma: a Nuclear Wannabe, Suspicious Links to North Korea and High-Tech Procurements to Enigmatic Facilities. ISIS [online]. Washington, 2002, s. 1-3 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/2qGjCk7>.

¹⁵ BECHTOL, E. Bruce. North Korea and Syria: Partners in Destruction and Violence. Korean Journal of Defense Analysis [online]. 2015, roč. 27, č. 3, s. 286-287 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2JGqQO5>; MCLOUGHLIN, Paul. Syria Insight: Syria's collapsing economy threatens Assad's rule. The New Arab [online]. 2020 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2U59Kvq>.

¹⁶ HATAHET, Sinan. Russia and Iran: Economic Influence in Syria. Chatham House [online]. Londýn, 2019, s. 2-19 [cit. 2021-05-15]. Dostupné z: <https://bit.ly/3udp60w>.

¹⁷ STOKKE, Kristian; VAKULCHUK, Roman; OVERLAND, Indra. Myanmar: A Political Economy Analysis [online]. 2018, s. 37-38, 76 s. [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/39mhLDi>.

¹⁸ SQUASSONI, A. Sharon. Weapons of mass destruction: Trade between North Korea and Pakistan. Library of Congress. Congressional Research Service [online]. 2006, 17 s. [cit. 2019-08-28].

modernizovaných SCUD v devadesátých letech ve prospěch Pákistánu, jenž měl přijmout komponenty na sestavení kolem desítky raket typu Hwasong 7, není diskutabilní. O míře spolupráce v nekonvenční sféře nicméně kolují těžko ověřitelné zprávy, často se zmiňuje pomoc ve vývoji rotorů odstředivek a dodávky know-how a 3 000 rotorů do centrifug. Transakce odstředivek typu P1 měla proběhnout do konce století.¹⁹

EXPORT LIDSKÝCH ZDROJŮ PRO JADERNÝ A RAKETOVÝ PROGRAM JAKO ZDROJ FINANČÍ NEBO PROLIFERACÍ?

Vybraní aktéři zápolí i s nedostatkem vědeckých a kvalifikovaných pracovních sil. Severní Korea se stala zdrojem pracovní síly států třetího světa i velmocí, jelikož rozvojové země oceňují zejména diskrétnost a profesní zaměření pracovníků za přijatelné finanční a naturální odměny. Analyzovaní aktéři tak nahrazují svoji nekvalifikovanou sílu na různých postech ve zbrojařských programech, ukázkovým případem je Myanmar. Po oživení vztahů na počátku devadesátých let využil Myanmar služby severokorejských poradců a techniků při budování infrastruktury, tedy provozu na výrobu raket Scud, sítě tunelů a dalších.²⁰

Tyto poskytované služby přímo ovlivňují mocenskou, vojenskou i hospodářskou rovnováhu v analyzované oblasti, jelikož posilují jaderné a raketové ambice antagonistů. Etabluje se tzv. kaskádová proliferace, kdy spolupráce hráčů prohlubuje polarizace mezi aktéry a navyšuje riziko proliferace. Nejsilnější reakce vyvolává zbrojení Teheránu a jeho vstup do jaderného klubu by vyvolal tlak na rychlou odpověď Rijádu, který by uplatnil právo na pákistánské atomové bomby, jelikož jaderný program Islámábádu do značné míry financoval.²¹

Zcela ojedinělým fenoménem jsou koordinované aktivity aktérů na území třetího státu, kdy Pchjongjang poskytuje služby a Teherán vyplácí. Tato etablovaná osa se vymezuje spoluprací v Sýrii (případně v Iráku po roce 2003),²² která vyvolala kontroverze po

Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/nuke/RL31900.pdf>; KAMPANI, Gaurav. Second tier proliferation: The case of Pakistan and North Korea. *The Nonproliferation Review* [online]. 2002, č. 3, s. 107-116 [cit. 2019-08-28]. Dostupné z: <https://bit.ly/3wlT4kl>; NIKSCH, A. Larry. North Korea's Nuclear Weapons Program. *CRS Reports* [online]. 2005-2006, s. 9-10 [cit. 2019-08-28]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/nuke/IB91141.pdf>.

¹⁹ Ibid.

²⁰ ABRAHAMIAN, Andray; MOE, Wai. Myanmar-DPRK's "Marriage of Convenience"-Headed for Divorce? *38 NORTH* [online]. 2017 [cit. 2020-12-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/3ntonon>.

²¹ Například HENDERSON, Simon. Saudi Arabia and Pakistan may have just renewed a secret nuclear weapons pact. *Business Insider* [online]. 2015 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/36KG1vz>.

²² HAINES, R. John. Foreseeable, Foreseen, Ignored: Is Iran Advancing Its Missile Program at Home While Offshoring its Nuclear Program to North Korea? E-Notes Foreign Policy Research Institute [online]. 2016 [cit. 2019-09-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/35H3e1l>.

usmrcení severokorejských vědců v září 2007 při úspěšném koordinovaném útoku izraelských vojenských složek na utajovaný syrský jaderný komplex u městečka Al-Kibar. Vědecká obec ze snímků identifikovala zástupce syrské komise pro atomovou energii a pracovníky a shodla se na typu objektu, který se podobal severokorejskému zařízení v Jongbjonu.²³

Síly hospodářských, vojenských i ideologických vazeb mezi Sýrií s KLDŘ a Íránem neklesají pod vnějším i vnitřním původcem stavu ohrožení státu.²⁴ Spolupráci nezamezil ani tlak četných izraelských útoků a občanská válka. Nestabilita a chaos naopak pomáhají Severní Koreji a Íránu prohlubovat kooperace s centrální vládou v Damašku a obcházet sankce.²⁵ Severokorejská inženýři působí na syrských základnách a pomáhají např. s údržbou balistických raket.²⁶

Rozsáhlé aktivity Severokorejce v zahraničí a školení, případně návštěvy pracovníků z rozvojových zemí přímo v Severní Koreji jsou standardním fenomenálním jevem, neobvykle v kontrastu potom působí rozsáhlá spolupráce na korejském území. Jako nejintenzivnější je dokumentována ta íránská, kdy na íránském jaderném programu v KLDŘ mělo údajně pracovat až 300 vědců s ochrannou jednotkou z Revolučních gard.²⁷ Otázku, zda Írán nerozvinul jaderný program v Severní Koreji, si mimo jiné položil specialista na Střední východ (zahrnující i oblast Blízkého východu) Jerry Gordon, který vychází ze stěžejních tezí a faktů týmu analytiků kolem Ilany Freedmanové:

- Írán přesunul zbrojní jaderný program do Severní Koreje v prosinci 2012 (tedy v období silného tlaku na Teherán).
- Autor zdůrazňuje spolupráci na balistických raketách s vícenásobnými bojovými hlavicemi MIRV.
- Teherán dodával i materiál pro centrum v Jongbjonu (lze brát jako projev dobré vůle).
- Dle pesimistických názorů byly některé pokusné jaderné testy íránské a část hlavic náleží islámské zemi.²⁸

²³ BASS, Warren. A Surprise Out of Zion? Case Studies in Israel's Decisions on Whether to Alert the United States to Preemptive and Preventive Strikes, from Suez to the Syrian Nuclear Reactor. RAND Corporation, 2015, s. 47.

²⁴ Zmíněný útok na syrský jaderný reaktor naopak posílil spolupráci osy Damašek a Teherán, více viz BAZOUBANDI, Sara. Iran's Regional Policy: Interests, Challenges and Ambitions. Analysis ISPI [online]. 2014, analýza č. 275, s. 4-5 [cit. 2019-09-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/33zTODB>.

²⁵ REUTERS; UNITED NATIONS. North Korea supplied arms to Syria and Myanmar, UN sanctions report finds. *The Guardian* [online]. 2018 [cit. 2019-09-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Dd70Us>.

²⁶ SOLOMON, Jay. The North Korean-Israeli Shadow War. Policy Analysis. The Washington Institute for Near East Policy [online]. 2019 [cit. 2020-12-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Xq7Y9Z>.

²⁷ GORDON, Jerry. Has Iran Developed Nuclear Weapons in North Korea? *The New English Review* [online]. 2014 [cit. 2020-01-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/3xoHAX9>.

²⁸ Ibid.

Druhým minoritním jevem je stav, kdy Severní Korea školí své pracovníky v rozvojové zemi a využívá služeb její vědecké obce. Analytici ve druhém desetiletí nového tisíciletí zkoumali odpovídající parametry testovacích severokorejských a pákistánských tunelů, v Pákistánu se měly školit desítky severokorejských techniků a „otec islámské atomové bomby“ Abdul Kádír Chán mimochodem do konce století uskutečnil dle odhadů kolem 10 návštěv Severní Koreje.²⁹

JADERNÝ A RAKETOVÝ PROGRAM JAKO ZDROJ HOSPODÁŘSKÉ ESKALACE?

Snahy stornovat obchodní spolupráce s citlivými materiály a rozvoj rizikových aktivit stavi proti sobě sankční mechanismy a ekonomické i politické pobídky států jako USA, Jižní Korea, Japonsko, Izrael i Evropské unie. Případům USA a Izraele, který usiloval o zastavení exportu do Sýrie a Íránu diplomatickou cestou, se věnuje profesor Mistry³⁰. Již na počátku devadesátých let nabídl Tel Aviv Pchjongjangu sedm set milionů dolarů v podobě investičních mechanismů, ale Severokorejci vznesli přemrštěný požadavek na rovnou miliardu dolarů a tisíc tahačů.

Japonsko a Jižní Korea se Spojenými státy americkými v devadesátých letech dosáhly v komparaci s Izraelem výměnou za dodávky topné nafty dílčích úspěchů, ale jednání nakonec zmařila záminka realizace projektu výstavby lehkovodních reaktorů.³¹ Situace se zařadila mezi běžné fenomény. Aktér v roce 2007 souhlasil se zamrazením svých jaderných zařízení výměnou za topný olej a později byl deaktivován 5MW reaktor, ale spousta otázek zůstala nevyřešena.³² Jde o jednání typická pro USA, spadající do aplikovaných metod „cukru a biče“, jejich vliv na severokorejskou elitu je ovšem sporný a v rámci pravidelných cyklů zesilování a uvolňování napětí jí poskytuje čas pro posílení odstrašujícího arzenálu. Tento vzorec jednání v podstatě odpovídá severokorejským klientům, dobře medializovaný je případ Íránu.

Férové otevření severokorejského hospodářství pro západní investice ve snaze zažehnat ekonomický úpadek by ovšem nepřinesl politicko-ekonomický nástroj opozičního bloku na Pchjongjang. Severní Korea není na USA a evropských státech v zásadě závislá, a tyto

²⁹ SMITH, Jeffrey. Pakistan's nuclear-bomb maker says North Korea paid bribes for know-how. *The Washington Post* [online]. 2011 [cit. 2020-12-19]. Dostupné z: <https://wapo.st/3q9xpZ0>; PABIAN, V. Frank; HECKER, S. Siegfried. Contemplating a third nuclear test in North Korea. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 2012 [cit. 2020-12-19]. Dostupné z: <https://bit.ly/3oy4iP4>.

³⁰ MISTRY, Dinshaw. Containing Missile Proliferation: Strategic Technology, Security Regimes, and International Cooperation in Arms Control. *University of Washington Press*. 2003. ISBN 0-295-98294-2, s. 134-139.

³¹ PITSCHMANN, Vladimír. *Jaderné zbraně: Nejvyšší forma zabíjení*. Praha, 2005, s. 212-215. ISBN 80-206-0784-6.

³² MATTIS, N. Frederick. *Banning Weapons of Mass Destruction*. London, 2009, s. 43. ISBN 978-0-313-36538-6.

země na ni tedy mají menší vliv.³³ Rovněž přátelský Teherán vykazuje větší míru stability vůči finančnímu nátlaku ze strany silných aktérů (Izrael, EU, USA) než Damašek a Bagdád.³⁴ Hospodářské krize ovšem posilují regionální proliferační i proliferační posilují regionální hospodářské krize, jelikož aktéři nejsou schopni držet konvenční rovnováhu s oponenty: např. vědomí převahy Soulu, Tokia a Washingtonu umocnilo příklon Pchjongjangu ke zbrání hromadného ničení. I profesor politických věd Dinshaw Mistry zařadil hospodářský pokles do politicko-ekonomických faktorů, jež mají vliv na rozvoj raketového a jaderného programu.³⁵ Udržet vývoj nosičů i nukleární program nejen v období severokorejských ekonomických krizí, které nastaly po rozpadu východního bloku, pomohly např. příjmy z exportu raket a know-how. Pro představu: od roku 1987 do konce devadesátých let přinesl obchod s tímto sortimentem 1-2 miliardy dolarů. Na vojenské položky vynaložil Pchjongjang v roce 1998 kolem 14 % HDP (kolem 2 miliard dolarů, počítáno podle kurzu měn platného k roku 1997), ale v roce 1985 to bylo až 23 % HDP (až 6 miliard dolarů, počítáno podle kurzu měn platného k roku 1997).³⁶ Finanční toky se proto snaží mocnosti zmrazit radikálnějšími kroky (metoda „biče“).

Sankce, embargo a podpora opozičních sil patří mezi hlavní nástroje mocností v boji proti jaderným a raketovým programům, ale zapadají i do propagandistických her samotných aktérů, kteří je ztotožňují se svými neúspěchy. Reálnou účinnost sankcí vyhodnocuje celá řada organizací a autorů. Např. oblastí zvláštního zájmu se stalo období po severokorejských jaderných testech, kdy Rada bezpečnosti OSN přijala řadu obchodních sankcí vůči Pchjongjangu (problematice se věnují Haggard s Nolandem,³⁷ Ogawa,³⁸ Watterson³⁹). Zisk věrohodných dat ovšem ztěžují četné faktory, tedy transakce dílů s tzv. dvojitým či vícenásobným využitím a vymezení civilního versus vojenského jaderného programu jako v případě komplikovaného programu Myanmaru⁴⁰.

Ve výsledku sankční programy zpravidla jen omezují vývoj, výrobu a transakce zakázaných zbraní a technologií, avšak aktéry neodradí. Na obchodních jednáních se odrážejí spíše

³³ MISTRY, ref. 30, s. 133-134

³⁴ MCKAY, Hollie. How Iran's central bank currency system is manipulated to fund regional proxy wars. *Fox News* [online]. 2020 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://bit.ly/3rvms50>.

³⁵ MISTRY, ref. 30, s. 133-134

³⁶ MISTRY, ref. 30, s. 133

³⁷ HAGGARD, Stephan; NOLAND, Marcus. Sanctioning North Korea: The Political Economy of Denuclearization and Proliferation. Working Paper Peterson Institute for International Economics [online]. 2009, 32 s. [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/35eGxTY>.

³⁸ OGAWA, Shinichi. North Korea's Nuclear Development, the Non-Proliferation Treaty Regime, and Regional Security. The North Korea Crisis and Regional Responses [online]. 2015, s. 20-36 [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/3zrBVrZ>.

³⁹ WATTERSON, Christopher. What next for sanctions against North Korea? *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 2019 [cit. 2019-09-16]. Dostupné z: <https://bit.ly/3pP0uui>.

⁴⁰ ALBRIGHT; BRANNAN; KELLEY; STRICKER, ref. 14, s. 7-12; CRAIL, Peter. Report Alleges Secret Myanmar Nuclear Work. *Arms Control Today* [online]. July/August 2010 [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <https://bit.ly/3pcmJtp>.

dlouhodobé negativní vztahy mezi aktéry než sankční snahy antagonistů. To potvrzuje případ nestabilního Iráku, který na počátku nového tisíciletí nedokázal přimět Pchjongjang k uzavření kontraktu v hodnotě milionů dolarů. Nedůvěru mezi režimy prohlubovala mimo jiné irácko-iránská válka, jelikož KLRD podporovala výhradně Írán (Čína naproti tomu obě strany). Bagdád projevil zájem i o rakety Hwasong 7, specialisté pracující pro Irák tehdy pracovali na projektech raket Al-Samoud na kapalné pohonné látky a Ababil-100 na tuhé pohonné látky.⁴¹

JADERNÝ A RAKETOVÝ PROGRAM JAKO PRIORITY POLITICKÉHO ZÁJMU

Transakce s jadernými i raketovými komponenty spadají do speciální kategorie, která má svá pravidla a v ohledu mezinárodního práva vyžaduje komplexnější přístup než konvenční obchod. „Kšeftování“ s těmito komponenty a případně zbraněmi na úrovni rozvojových zemí způsobuje narušení mocenského uspořádání a oslabení výhradních práv plynoucích z držení těchto zbraní, jelikož distribuce jaderných zbraní k slabým aktérům znamená oslabení atraktivitu jaderného klubu světových mocností. V rovnici mocenských ambicí a proliferační raketových a jaderných zbraní k ambiciózním aktérům koreluje postavení Severní Koreje v mnoha rovinách s pozicemi světových velmocí. Na Středním východě tedy ústí interakce regionálních mocností, jakou je KLRD, a globálních mocností USA, Ruska a Číny v (zástupné) boje o obchod s konvenční a jinou výzbrojí atd.

Severní Korea ovšem má v globálním měřítku zanedbatelný význam, ale jaderný arzenál jí umožňuje hrát vysokou hru tak jako v případě Pákistánu. Pekka Korhonen a Tomoomi Mori ve stati *North Korea as a Small Great Power*⁴² rozlišují způsoby jednání mezi jadernými supermocnostmi a mocnostmi, respektive mocnostmi a mocnostmi se slabší globální pozicí. Dominantní aktéři hrají mocenské hry, připravují se na vojenský konflikt a občas porušují mezinárodní právo. Druhá skupina oficiálně jedná v pozici optimálních mezinárodních aktérů, kteří plní integrační a stabilizační úkoly. Z tohoto úhlu pohledu lze na základě mocenských her a konzistentního chování Severní Koreje v uplynulých dekádách klasifikovat případné aktéry jako „silné hráče“, proto je nutné považovat jaderné zbraně a jejich nosiče pouze za jednu (byť primární) proměnnou tohoto jednání. Tuto intenci potvrzují státy Středního východu, jež se statusem velmoci nejvýše regionální hrají vysokou hru, která ale neodpovídá stavu a schopnostem jejich ozbrojených sil a skutečnému světovému postavení. Tyto vysoké hry plynou spíše z velkých přesvědčení podpořených propagandistickými a psychologickými hrami nejen pro domácí publikum, jejichž cílem je udržet vládnoucí elity u moci. S kartou silné armády na mezinárodní scéně hrál v 90. letech a na počátku nového tisíciletí irácký režim spoléhající na sunnitské elity,

⁴¹ CURL, Joseph et al. Iraq paid N. Korea to deliver missiles. *The Washington Times* [online]. 2003 [cit. 2020-01-01]. Dostupné z: <https://bit.ly/3diYsuv>.

⁴² KORHONEN, Pekka; MORI, Tomoomi. North Korea as a Small Great Power. *The Asia-Pacific Journal* [online]. 2019, roč. 17 [cit. 2019-07-24]. Dostupné z: <https://bit.ly/3vnh04k>.

přítom dokázal vést symetrické boje nejvýše s regionálními armádami vyjma izraelské a představoval pouze papírově silnou armádu ve formě kvantity, která hrála úlohu při odstrašení a v zárukách udržení celistvosti země. Stejný model platí i pro Sýrii s menšinovou vládou, která bojeschopnost syrské armády vykresluje silnou státní propagandou.

Pro armády s mocenskými ambicemi jsou v politické rovině klíčovým faktorem severokorejská balancování na politické scéně (zvláště vůči USA)⁴³ a v tomto kontextu výhody plynoucí z jaderného arzenálu. Klíčový je vliv signatářů Smlouvy o nešíření jaderných zbraní vlastníci jaderné zbraně na aktéra usilujícího o všeobecné uznání jaderného statutu, kapacit a raketových nosičů. Státy třetího světa vzdorování Pchjongjangu bedlivě sledují a osvojují si jej. Primárním fenoménem je stav, kdy jaderná výzbroj aktéra nebude vzbuzovat pohoršení jako v případě Pákistánu⁴⁴ nebo aktér bude nakonec přijat jako jaderný. Tento proces probíhá v případě KDR a nastiňuje případnou následnou aktivaci proliferační tzv. domino efektu v severní Africe a jihozápadní Asii. Posun na stupnici akceptovatelnosti Severní Koreje jako jaderné mocnosti Ruskou federací zmínila vědecká pracovnice Baranniková v *Bulletin of the Atomic Scientists*. Vladimír Putin přiblížil v roce 2017 na Východním ekonomickém fóru primární důvody zbrojení. Severní Korea dle něj chápe situaci například v Iráku a považuje držení jaderných zbraní a nosičů za prostředek udržení suverenity.⁴⁵ Ovšem již před prvním jaderným testem zmínila skupina odborníků na kolokviu v USA východisko spočívající v řešení severokorejské problematiky (zamezení proliferační) v rámci silné akční skupiny kolem Spojených států.⁴⁶

Balancování na politické scéně má vliv na zdárné završení programu a týká se všech zkoumaných aktérů. Analytik Jacques Hymans hledá v publikaci *Achieving Nuclear Ambitions* příčiny zdlouhavé cesty k bombě, jelikož do prvního pokusného pákistánského testu uplynulo 26 roků od zahájení programu (potažmo do završení programu v roce 1990 uplynulo 18 let). Spojenecká Čína potřebovala k sestrojení a vyzkoušení bomby polovinu času (9 let) a Jihoafrické republiky stačilo 12 let. V této souvislosti připomněl vnější činitele urychlující nebo naopak zpomalující vývoj pákistánského nukleárního arzenálu. Pákistánští političtí a armádní činitelé a vědecká obec tlačili na vývoj v kontextu soupeření s Indií a program mohl těžit z importu technologií z Číny a z nelegálního

⁴³ BLINKA, Jan; KŘÍŽ, Zdeněk. Bullying or Reciprocity? Predominant Pattern of Behavior Between the United States and North Korea. *North Korean Review* [online]. 2017, roč. 13, č. 1, s. 7-27 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/3eDH5Xz>.

⁴⁴ USA pokrývaly přibližně 30 % pákistánského dovozu zbraní v letech 2010-2014 (AFP. Pakistan ranks 11th in arms imports. *The News International* [online]. 2020 [cit. 2020-12-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Xu9Uhd>.

⁴⁵ BARANNIKOVA, Anastasia. What Russia thinks about North Korea's nuclear weapons. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 24. 4. 2019 [cit. 2019-07-30]. Dostupné z: <https://bit.ly/37P15Ts>.

⁴⁶ ABRAMOWITZ, I. Morton; LANEY, T. James; HEGINBOTHAM, Eric. Meeting the North Korean Nuclear Challenge. Report of an Independent Task Force Sponsored by the Council on Foreign Relations. USA, 2003, s. 4-6.

obchodu se západoevropskými firmami. Naopak oslabit jaderné ambice Pákistánu se pokoušely Indie s Izraelem.⁴⁷

Politická, technologická, technická i vojenská podpora od světové velmoci ovšem negarantují završení vývoje jaderných zbraní, například myanmarský jaderný program i přes podporu Pekingu a Moskvy vykázal spíše znaky „bludného libyjského kruhu“.⁴⁸ Zdlouhavý vývoj jaderných zbraní potom zapadá do možných scénářů samovolného ukončení programů na zbraně hromadného ničení jako v případě Libye, která více než 30 let usilovala o jadernou výzbroj, nicméně v důsledku vize dalšího neefektivního vývoje a v kontextu světových politických a vojenských událostí ukončila a rozkryla program v roce 2003.⁴⁹

Zcela jinou pozici zaujímá Írán, jehož případná zdlouhavá cesta k nukleárním zbraním by mohla vypadat jako paralela libyjského programu. Jeho jaderný a raketový program je rovněž mezinárodní prioritou, ale kontradikci vyvolala oficiální fatva nejvyššího duchovního a politického představitele země Chameneího na jaderné zbraně a četná ujištění představitelů země o ryze mírovém programu a na druhé straně tlak vojáků IRGC s vědeckou obcí na sestrojení jaderných zbraní, a to v kontextu soupeření s USA, Izraelem a potenciální jadernou Saúdskou Arábií. K respektované tezi se přiklání např. profesor Dinshaw Mistry, který zmiňuje rivalitu jako hnací motor pro vybudování odstrašujícího potenciálu (Pákistán versus Indie).⁵⁰ Toto stanovisko lze vztáhnout na bloky Sýrie s Íránem versus Izrael a Myanmar versus Thajsko.

Írán oficiálně prezentuje dlouhá desetiletí svůj jaderný program jako ryze civilní,⁵¹ obhajobou vojenské části by přišel před domácím publikem o morální kredit, který by mohl být naopak navýšen domnělým nebo umělým vyprovokováním jaderných aktérů (USA, Francie, Velká Británie, Izrael) k omezenému útoku na mateřské území Íránu,⁵² vstupem saúdskoarabského rivala do jaderného klubu. Vojenský jaderný program se tak dostal do kontrastu s balistickým programem, který je uváděn jako veřejný zájem. V očích pákistánské veřejnosti posiluje kredit jaderných a raketových zbraní zvláště potřeba vyvážit souseda.

Jaderné zbraně s nosiči mají na domácí scéně menší význam než v komparaci s izolovanou Severní Koreou, ve které propracovaná státní propaganda dostává tyto zbraně silně do

⁴⁷ HYMANS, E. C. Jacques. *Achieving Nuclear Ambitions: Scientists, Politicians, and Proliferation*. Cambridge University Press, 2012, s. 243-245.

⁴⁸ BENSHOOF, Janet; HTOO, U Aung et al. *Burma's Nuclear Strategy: How Burma's Military Has Successfully Hijacked Democracy and Made Control over Burma's Nuclear Future a Constitutional Right of the Military*. Global Justice Center, New York City, 2011, s. 7.

⁴⁹ HYMANS, ref. 47, s. 241-242

⁵⁰ MISTRY, ref. 30, s. 118, 148-149

⁵¹ IRAN PRESS. *Iran to continue peaceful nuclear program in IAEA framework: Deputy FM*. Iran PRESS [online]. 2020 [cit. 2020-11-06]. Dostupné z: <https://bit.ly/358bxGf>.

⁵² Po zabití generála Kásima Sulejmáního na počátku roku 2020 mohly radikální íránské kruhy tlačít na legalizaci vojenské části jaderného programu.

povědomí obyvatel jako nedílnou součást národního bohatství. To obhajoba rozvoje jaderného programu jako nedílné součásti zpracování uranu získaného jako vedlejší složka při těžbě zlata spadá do propagandistických her myanmarských generálů, jelikož tato surovina byla pouze exportována převážně do Číny.⁵³

RELEVANCE A BEZPEČNOSTNÍ MOTIVACE

Rozvoj vojenských jaderných programů severokorejských klientů úzce souvisí s bezpečnostními motivacemi. Pro KLDK je bezesporu bezpečnostní otázka klíčová, jelikož rozhodujícím momentem pro vznik severokorejského jaderného arzenálu bylo vyvážení konvenční vojenské převahy oponentů, ale snížení výdajů na konvenční síly spadá spíše do oficiálních sekundárních motivů, stejně tak i symbol národní identity a mezinárodní prestiž plynoucí ze silnější vyjednávací pozice.

Pro KLDK je typická obhajoba jaderného arzenálu jako nedílné součásti obrany proti „agresorům“. Skutečné ohrožení je ovšem nízké jako v případě Myanmaru. Tezi potvrzuje postavení Číny a Ruska a případné ohrožení technologické základny a početných lidských zdrojů v oblasti v případě recidivy patového konfliktu z počátku padesátých let.

Nejslabší motivaci pro výrobu zbraní má Myanmar, který nečelí vážné zahraniční hrozbě,⁵⁴ ale usiluje o silnější pozici v rámci ASEAN. Proliferační tendence Myanmaru (jako KLDK, Íránu a dalších) sice z teoretického hlediska povzbudila intervence, která směřovala do Iráku v roce 2003, obavy z vnějšího zásahu se ale často ukazují spíše jako přehnané a zbrojení u některých aktérů jen těžko ospravedlnitelné, plyne spíše z trestní odpovědnosti, jak připomněl ve studii tým odborníků z organizace Global Justice Center: *Human Rights Through the Rule of Law*.⁵⁵

V tomto jihovýchodním asijském státě probíhá dlouhodobý interní konflikt s represemi menšin, i přes pokusy o reformy tu panuje tvrdá cenzura a potlačování demokratických sil. Akt výstavby nového hlavního města ve vnitrozemí, odůvodněné mimo jiné hrozbou intervence ze strany USA, tedy spíše pramenil z přemrštěných obav chunty z vnějšího útoku.

Případ lze porovnat s Pákistánem, který ale má již od svého osamostatnění skutečné problémy se silnějším sousedem a jeho mocenským postavením a hrozí mu velmi vážné nebezpečí z regionálního soupeření s Indií. Neúspěšné konvenční válčení s Indií a její rozvinutý jaderný program jen posílily zastánce odstrašující jaderné síly. Dle odhadů

⁵³ KHLOPKOV; KONUKHOV, ref. 12, s. 1

⁵⁴ MAHTANI, Shibani; HUDSON, John. The U.S. considered denouncing Myanmar for 'crimes against humanity.' It didn't happen. *The Washington Post* [online]. 2018 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <https://bit.ly/3k7UQ2a>.

⁵⁵ BENSHOOF; HTOO, ref. 48, s. 2.

expertů jsou síly v současnosti paradoxně na počet hlavic vyrovnané nebo specialisté přisuzují Islámábádu rozsáhlejší jaderný arzenál.⁵⁶

Dle ekonomické klasifikace je samozřejmě jaderný arzenál v komparaci s Novým Dillí v nepoměru k hospodářské síle země, čímž se stupňují problémy v přelidněném Pákistánu s nevykonnou ekonomikou a bez strategického nerostného bohatství a významných komodit.

Pod silný tlak se dostal i mladý režim v sousedním Teheránu v období vyčerpávající irácko-iránské války, kdy existovala hrozba vstupu iráckého nepřítele do jaderného klubu. Ten vkládal naději do jediného komplexu Osirak, nicméně pro vojenské využití nebylo centrum vhodné, jelikož podléhalo i vnějšímu dozoru. Írán a Izrael spíše podlely pocitu vzrůstající moci Iráku, útokem na toto zařízení ale utužily motivace iráckého vývoje zbraní hromadného ničení.⁵⁷

Pro baasistický režim byl klíčový raketový a jaderný program nejen proti úhlavnímu nepříteli - Íránu -, ale i proti vyvážení kapacit Izraele a zamezení přesných útoků na svém území. V devadesátých letech pro něj výrazně rostl význam těchto zbraní, jelikož stoupalo riziko interní bezpečnostní hrozby, kdy menšinová vláda sunnitů čelila odstředivým tendencím Kurdů a hrozbě nadvlády většinových šiitů chráněných Spojenci. Pro kompletaci jaderných zbraní již ovšem chyběly kapacity. Analogické pozici je vystavena Sýrie, jejíž ústřední armáda s jadernou výzbrojí by sice nutně nepředstavovala rozhodující položku v občanském konfliktu, ale odstrašující faktor pro vnější nepřátele. Klíčovým rizikovým článkem pro přežití režimu totiž zůstává pozemní intervence západních mocností a Izraele.

V následující shrnující tabulce je na základě uvedeného a na základě empirických zkušeností orientačně ohodnocena síla závislosti Severní Koreje na jaderných zbraních a porovnáván potenciální jaderný statut vybraných států prizmatem aspektů regionálního soupeření, hrozby intervence mocností, mezinárodního kreditu a domácí scény.

⁵⁶ TOON, Owen; BARDEEN, G. Charles; ROBOCK, Alan et al. Rapidly expanding nuclear arsenals in Pakistan and India portend regional and global catastrophe. *Science Advances* [online]. 2012, roč. 5, č. 10 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://advances.sciencemag.org/content/5/10/eaay5478>; SIDDIQUI, Zeba. India and Pakistan - nuclear arsenals and strategies. *Reuters* [online]. 2019 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://reut.rs/2tjOnwx>.

⁵⁷ RAMBERG, Bennett. Osirak and Its Lessons for Iran Policy. *Arms Control Today* [online]. 2012, roč. 42, č. 4 (May 2012) [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/3b1LOLN>.

Tabulka č. 1: Význam jaderných zbraní pro státy prizmatem vybraných motivačních indikátorů

	Regionální soupeření	Hrozba intervence světových mocností	Mezinárodní kredit	Domácí scéna/propaganda
Severní Korea	Ano	Ne	Spíše ano	Ano
Baasistický Irák	Ano	Ne (do roku 1988) Ano (1989-2003)	Spíše ano	Spíše ano
Írán	Ano	Ano	Spíše ano	Ne
Myanmar	Spíše ne	Spíše ne	Spíše ne	Ne
Pákistán	Ano	Spíše ne	Spíše ano	Spíše ne
Sýrie	Ano	Ano	Spíše ano	Spíše ano

Zdroj: Autor

ZÁVĚR

Studie potvrdila význam Severní Koreje v proliferaaci jaderných a raketových technologií a zbraní na Středním východě a v Myanmaru. Klíčovým spojovacím článkem těchto proliferaací je obchod vyvolaný ekonomickými potřebami, které se ukázaly jako nejsilnější proliferační faktor. Zbraně, technologie a vědecká obec představují klíčové exportní položky příjmů severokorejské státní pokladny a zároveň poptávané aspekty klientů. Pchjongjangu nahrává absence oficiálního trhu s nukleárními i raketovými technologiemi s možným využitím ve vojenství, státy Středního východu a jiní (problémoví) aktéři proto často hledají pomoc u severokorejských podniků. Sdílení těchto položek mezi aktéry v důsledku sympatizování na politické půdě a společných nepřátel má k ekonomickému faktoru doplňující význam.

Státy Středního východu i Myanmar přivádí k riskantní spolupráci s KLDŘ a ke zbrojení regionální soupeření, obavy ze silnějších oponentů, mocenské ambice i touha po získání mezinárodního kreditu. I na půdě ekonomicky slabých aktérů mají v případě zvládnuté propagandy jaderné a raketové zbraně svůj význam. Aktéři mnohdy balancují mezi světovými mocnostmi a KLDŘ, která pro ně představuje v podstatě jediný dostupný zdroj jaderných a raketových technologií, vědecké síly a případně zbraní.

Jako překážka pro zisk jaderných zbraní a účinných nosičů byly potvrzeny domácí problémy (především hospodářské a politické) než úsilí oponentů. Tyto interní potíže se ukázaly jako klíčové i v případě Íránu. I aktéři se slabou ekonomickou základnou ale

dokážou v případě silných bezpečnostních motivací tyto zbraně - ovšem s technologickou pomocí - vyvinout. Zjevným příkladem je Pákistán, který je pověstný sloganem podtrhujícím význam regionálního soupeření vůči proliferaci: „*Pokud Indie vyrobí bombu, tak budeme jíst trávu a listí, budeme dokonce hladovět, ale my ji vyrobíme taky.*“